

**The Prioritization of Supply-Oriented Criminal Policies Against Drugs
(Case Study: Sardasht Border City)¹**

Zahra Ahangari Nanehkaran-PhD Student, Department of Criminal Law and Criminology, Qom Branch, Islamic Azad University, Qom - Seyyed Mahmoud Mirkhalili, Associate Professor of Criminal Law and Criminology, Faculty of Law, Farabi Campus, University of Tehran, Qom, Iran ² -Seyed Hossein Hashemi, Associate Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Mofid University of Qom, Qom, Iran- Mehdi Sheidaian, Assistant Professor of Criminal Law and Criminology, Faculty of Law, Farabi Campus, University of Tehran, Qom, Iran

Received: 25, December, 2020 Accepted: 30, April, 2021

Abstract

Anti-narcotics criminal policy is the measures, actions and activities that are carried out within the framework of the government's duties in order to combat the supply of these drugs. Analysis of various criminal policies after the revolution in the face of drugs due to its vast damage in society and also the pivotal role of prevention in the discussion of social harms and challenges in society and decision makers in relation to the assessment of failure of the countermeasures that are made by offering suggestions to minimize the harmful effects of drugs through demand prevention that with the help of the community and the family, this problem is largely eradicated in the community. The purpose of this study is to present and prioritize supply-oriented criminal policy against drugs. The statistical population of the research is the group of experts and the research method is descriptive-analytical. The SWARA method has been used to analyze the data. The results showed that the general policies of social measures to combat drug supply weighing 2.3755 is in the first place (the most important strategy in this policy is the implementation of preventive policies by strengthening the family institution), the policy of preventive measures to increase the difficulty of drug trafficking weighing 1.65769 is in the second place (the most important strategy in this policy is to strengthen the targets and control access to drug distributors), the general policy of preventing drug trafficking by increasing the risk of committing with a weight of 1.20999 is in the third place (the most important strategy in this policy is developing protection and strengthening official supervision), and finally the general policy of acting through the law enforcement force with a weight of 0.9994 is in the last rank (the most important strategy in this policy is the strategy of monitoring public places and controlling entrances and exits in parks, street intersections, restaurants, etc.) in terms of importance and prioritization.

Keywords: Prevention, Criminal policy, Supply-oriented, Drugs.

¹ . The article is adapted from the PhD dissertation

² .(Corresponding Author).

Email: seyedmahmoodmirkhalili11@yahoo.com

فصلنامه علمی علوم و فنون مرزی، دوره دهم، شماره ۱ (۳۶)، بهار ۱۴۰۰

صص ۱۳۸-۱۱۵

اولویت‌بندی سیاست‌های جنایی عرضه محور در مقابله با مواد مخدر مطالعه موردی: شهرستان مرزی سردشت^۱

زهرا آهنگری ننه کران-دانشجوی دکتری، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران

سید محمود میرخلیلی، دانشیار حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق پردیس فارابی دانشگاه تهران، قم، ایران^۲

سید حسین هاشمی، دانشیار گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه مفید قم، قم، ایران

مهدی شیدائیان، استادیار حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق پردیس فارابی دانشگاه تهران، قم، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۲/۱۰

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۰/۰۵

چکیده

سیاست جنایی مبارزه با مواد مخدر تدابیر، اقدامات و فعالیت‌هایی است که در چارچوب وظایف دولت به منظور مبارزه با عرضه این مواد صورت می‌گیرد. تحلیل و بررسی سیاست‌های جنایی مختلف بعد از انقلاب در مواجهه با مواد مخدر با توجه به خسارات وسیع و گسترده آن در جامعه و همچنین نقش محوری موضوع پیشگیری در بحث آسیب‌های اجتماعی و بررسی چالش‌های موجود در جامعه و تصمیم‌گیرندگان، در رابطه با ارزیابی از عدم موفقیت روش‌های مقابله‌ای می‌باشد که با ارائه پیشنهادهایی جهت به حداقل رساندن تأثیرات شوم مواد مخدر از طریق پیشگیری از تقاضا صورت می‌گیرد که با کمک از جامعه و خانواده این مشکل به‌طور عمده در جامعه ریشه‌کن می‌شود. هدف از این تحقیق ارائه و اولویت‌بندی سیاست جنایی عرضه محور در مقابله با مواد مخدر است. جامعه آماری پژوهش گروه خبرگان و روش تحقیق توصیفی - تحلیلی می‌باشد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش سوارا بهره گرفته شده است. نتایج تحقیق نشان داد که سیاست‌های کلی تدابیر اجتماعی مقابله با عرضه مواد مخدر با وزن ۲/۳۷۰۵ در رتبه اول (مهم‌ترین راهبرد در این سیاست اعمال سیاست‌های پیشگیرانه از طریق تقویت نهاد خانواده) و سیاست اقدامات پیشگیری وضعی در راستای افزایش دشواری ارتکاب قاچاق مواد مخدر با وزن ۱/۶۵۷۶۹ در رتبه دوم (مهم‌ترین راهبرد در این سیاست تقویت آماج‌ها و کنترل دسترسی به توزیع‌کنندگان مواد مخدر) و سیاست کلی اقدامات پیشگیری وضعی قاچاق مواد مخدر از طریق افزایش خطر ارتکاب با وزن ۱/۲۰۹۹۹ در رتبه سوم (مهم‌ترین راهبرد در این سیاست توسعه محافظت و تقویت نظارت رسمی) و در نهایت سیاست کلی اقدام از طریق قانون نیروی انتظامی با وزن ۰/۹۹۹۹۴ در رتبه آخر (مهم‌ترین راهبرد در این سیاست با راهبرد نظارت بر اماکن عمومی و کنترل ورودی و خروجی‌ها در پارک‌ها، تقاطع خیابان‌ها، رستوران‌ها و ...) از نظر میزان اهمیت و اولویت‌بندی قرار گرفته‌اند.

واژگان کلیدی: پیشگیری، سیاست جنایی، عرضه محور، مواد مخدر.

^۱ مقاله حاضر مستخرج از رساله دکتری می‌باشد.

Email: seyedmahmoodmirkhalili11@yahoo.com

^۲ نویسنده مسئول

مقدمه

گسترش روزافزون جمعیت در سال‌های اخیر، جهان را به شدت به سمت شهری شدن پیش برده است، این رشد فزاینده و افسارگسیخته از یک سو و صنعتی شدن و افزایش تراکم جمعیت شهری از سوی دیگر در کشورهای در حال توسعه موجب شکل‌گیری پدیده‌های نظیر مسکن غیررسمی، اقتصاد غیررسمی، اسکان غیررسمی و رواج حاشیه‌نشینی در محیط‌های شهری شده است (قربانی و همکاران، ۱۳۹۸: ۴۸). با نگاهی به آمار جرائم می‌توان دریافت که عرضه، خرید و فروش، حمل و نگهداری و سوء مصرف مواد مخدر از جمله جرائم شهری هستند که با سرعت چشمگیری به موازات شهری شدن و توسعه در حال رشد می‌باشند و تبدیل به یکی از پیچیده‌ترین معضلات جوامع بشری شده‌اند (قربانی، ۱۳۹۴: ۱۰). افزایش جرائم نه تنها موجب ناامنی و هرج و مرج و آشفتگی زندگی شهروندان شده بلکه باعث شده بخش عمومی جامعه، بودجه، هزینه کلان، نیرو و زمان بسیاری را صرف کشف جرم، دستگیری مجرمین رسیدگی قضایی، نگهداری و مجازات و از همه مهم‌تر بازپروری آن‌ها نماید که این مسئله هزینه‌های مادی و معنوی گسترده‌ای را بر دوش جامعه می‌گذارد (کلانتری و قصری، ۱۳۹۲: ۱۵). در حال حاضر سوء مصرف مواد مخدر برای کشور ایران که در معرض ترانزیت مواد مخدر قرار گرفته است به علت دسترسی آسان به مواد مخدر به عنوان یک مسئله مهم اجتماعی مطرح می‌باشد و هر ساله لطمات و صدمات اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و امنیتی بر پیکر جامعه، خانواده و فرد ایرانی وارد می‌آورد. این مسئله زبان‌های قابل توجهی را بر جامعه جهانی به لحاظ از دست رفتن بهره‌وری، انتقال بیماری‌های عفونی، مشکلات خانوادگی، اجتماعی، افزایش جرم و تخصیص مراقبت‌های بهداشتی و درمانی تحمیل می‌کند. با این حال، با وجود جدیت مسئولان و مأموران و حیات کم‌نظیر عمومی، ضعف تحلیلی و نداشتن نگاه سیستمی به این پدیده منجر به آن شده است که با گذشت یک‌صد سال از شروع تلاش برای مبارزه با مواد مخدر، بخش مهمی از تمرکز خط‌مشی گذاران متوجه مقابله با عرضه مواد و مبارزه با قاچاقچیان و سوداگران مرگ شود. در نتیجه، این جنگ فرسایشی و بی‌پایان، هر ساله

تلفات مادی و انسانی فراوانی را بر کشورها، به‌ویژه کشور ما تحمیل می‌کند، بدون آنکه به هدف اصلی خود - یعنی ریشه‌کنی یا کاهش چشمگیر قاچاق و اعتیاد- نزدیک شود و باگذشت تقریباً یک دهه از ابلاغ سیاست‌های کلی مبارزه با مواد مخدر، هنوز آن‌گونه که باید و شاید این سیاست‌ها به‌خوبی اجرا نشده است (زالی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۸۶). علیرغم افزایش روزافزون بودجه مبارزه علیه اعتیاد، شاهد افزایش نرخ رشد این‌گونه جرائم هستیم؛ دلیل این امر را می‌توان از چند منظر بیان کرد. به‌عنوان مثال می‌توان برنامه‌های اجرایی، مدیریت، شیوه عملکرد دستگاه‌ها و نهادهای انتظامی، نظامی و امنیتی مسئول کنترل عرضه و مهار قاچاق مواد مخدر را نقد کرد. می‌توان موقعیت خاص ایران را بهانه عدم موفقیت قرارداد. یک دلیل اصلی دیگر آن عدم نگاه سیستمی به مبارزه با مواد مخدر می‌باشد. در نگاه سیستمی سعی می‌شود که تمامی ابعاد و عناصر یک پدیده مورد توجه قرار گیرند. مهم‌ترین چالش سیاست جنایی پیشگیری عرضه محور از جرائم مواد مخدر مربوط به سرکوبگرانه بودن مجازات، تک‌بعدی بودن مبارزه با جرائم مواد مخدر، عدم نگاه سیستمی به مبارزه با جرائم مواد مخدر و تقلیل‌گرایی مضاعف مبارزه - به مبارزه انتظامی - می‌باشد. بنابراین نیاز است تا با شناسایی و اولویت‌بندی سیاست‌های جنایی عرضه محور با این مسئله برخورد کرد.

پیشگیری وضعی از جرائم قاچاق مواد مخدر به دلیل جهت‌گیری چند نهادی و مشارکتی که دارد، می‌تواند بستر لازم را برای همکاری و مشارکت نهادهای دولتی و جامعه فراهم کرده و آن‌ها را به‌سوی فعالیت‌های هماهنگ و همسو سوق بدهند (مهر، ۱۳۹۹: ۳۲۲). در این میان با نگاهی به جغرافیای کشور می‌توان دریافت استان آذربایجان غربی از جمله مناطق مرزی هستند که به لحاظ موقعیت خاص ژئوپلیتیکی و ژئواستاتیکی همواره مأمور عوامل ناامن‌کننده بوده‌اند (جلیلون، ۱۳۹۲: ۴۵). آذربایجان غربی در یک نقطه مهم و گلوگاه ترانزیتی مواد مخدر از افغانستان به سمت اروپا قرار داشته و به همین سبب نیروهای انتظامی و امنیتی در آذربایجان غربی سخت در تلاش‌اند تا از قاچاق و تولید و پخش مواد مخدر جلوگیری کنند (قربانی و همکاران، ۱۳۹۸: ۴۹). بر اساس آمار سازمان

زندان‌های استان آذربایجان غربی، تعداد مجرمان و زندانیان جرائم قاچاق مواد مخدر شهرهای مرزی استان طی سال‌های گذشته افزایش چشمگیری داشته‌اند و نظام قضایی و به‌طور کلی، بخش عمومی جامعه مجبورند بودجه و هزینه‌های کلان، نیرو و زمان بسیاری را صرف کشف جرائم، دستگیری مجرمان، رسیدگی‌های قضایی، نگهداری و مجازات آن‌ها کنند (اصانلو و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۷۲). در میان شهرهای مرزی این استان شهرستان سردشت به‌واسطه موقعیت مرزی بودن آن در زمینه قاچاق مواد مخدر وضعیت بغرنج‌تری دارد. بنابراین بررسی این معضل با تکیه بر ارائه سیاست‌های جنایی عرضه محور و اولویت‌بندی آن‌ها از نظر میزان اهمیت ضروری و مفید به نظر می‌رسد.

پیشینه پژوهش

رحیمی پور و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی به بررسی سیاست کاهش آسیب در قبال مصرف مواد مخدر (مطالعه تطبیقی در نظام عدالت کیفری ایران، پرتغال و کانادا) پرداخته‌اند. این پژوهش پیشنهاد می‌کند لایحه جرم‌زدایی از قانون مواد مخدر و درمان مبتلایان به سوءمصرف مواد مخدر و اصلاح آن در دستور کار قرار گیرد تا بدین‌وسیله اولاً استفاده از برخی مواد مخدر کم‌خطر، جرم‌زدایی شود تا مسئولین مربوطه با آزادی عمل، سیاست کاهش آسیب را اجرا نمایند و ثانیاً از رفتار کلیه مصرف‌کنندگان مواد مخدر، قضا‌زدایی صورت بگیرد تا دسترسی به این افراد تسهیل گردد. ثالثاً به دلیل کاهش سن مصرف، نوجوانان نیز در برنامه‌های کاهش آسیب، مدنظر سیاست‌گذاران قرار گیرند. اصانلو و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی به تحلیل فضائی جرائم قاچاق مواد مخدر در استان آذربایجان غربی پرداخته‌اند. نتایج به‌دست‌آمده از پژوهش نشان داده است که محل خرید و فروش مواد مخدر و اکثر جرائم مرتبط با قاچاق مواد مخدر در نواحی حاشیه‌نشین یا نواحی دارای بافت قدیمی و فرسوده است و تعداد جرائم در طول شبانه‌روز و به نسبت وضعیت شغلی مجرمان متغیر است. حدود ۹۸ درصد از مجرمان شغل و منبع درآمد ثابتی ندارند و اکثر مجرمان در نواحی و مناطق حاشیه‌نشین یا نواحی دارای بافت قدیم و فرسوده شهرهای مرزی مورد بررسی ساکن هستند. پیشگیری و کنترل قاچاق مواد مخدر

در سطح شهرهای مرزی مورد مطالعه نیازمند بالا بردن سطح امنیت اقتصادی، فقرزدایی و آمایش نواحی مرزی، تقویت امکانات و تجهیزات و منابع سازمانی ناجا و ساماندهی انتظامی است. مهرا (۱۳۹۹) در پژوهشی به مطالعه پیشگیری وضعی از قاچاق مواد مخدر در گستره جغرافیای انسانی پرداخته‌اند. این پژوهش به این نتیجه رسیده است که راه برون‌رفت از این مشکلات تشکیل شورایی تحت عنوان شورای پیشگیری وضعی از جرائم با محوریت جرائم قاچاق مواد مخدر و روان‌گردان باشد. اعضای این شورا را نمایندگان از نیروی انتظامی، شورای هماهنگی مبارزه با مواد مخدر، شهرداری‌های مناطق مختلف مرزی هر شهر و نهادهای مردمی می‌توانند تشکیل دهند. زالی و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی به واکاوی الگوی موانع اجرای سیاست‌های کلی مبارزه با مواد مخدر در ایران پرداخته‌اند. یافته‌های این پژوهش، حاکی از تأثیر بازیگران، فرایند ساختار و محیط خط‌مشی‌گذاری در اجرای این سیاست‌ها است. در این پژوهش عدم اجرای اثربخش، کارآمد و مطلوب سیاست‌های کلی مبارزه با مواد مخدر، به‌عنوان محصول و برون‌داد الگوی پژوهش در نظر گرفته شده است. قربانی و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی به بررسی و تحلیل مؤثرترین موانع موجود در امر مبارزه با قاچاق مواد مخدر و روان‌گردان (مورد مطالعه: مرز تمرین شهرستان پیرانشهر) پرداخته‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد ضعف در تجهیزات اداری و گمرکی، عدم نظارت دقیق در فرایند کنترل و بازرسی و ضعف در آموزش نیروی انسانی به ترتیب مؤثرترین موانع در مبارزه با قاچاق مواد مخدر و روان‌گردان در مرز تمرین شهرستان پیرانشهر به‌شمار می‌آیند. قربانی و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی به بررسی عوامل مؤثر بر توسعه قاچاق مواد مخدر و روان‌گردان در شهرستان مرزی بازرگان پرداخته‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد گستردگی مرز زمینی، آلودگی نیروهای درگیر، ضعف در تجهیزات اداری و آموزش منابع انسانی و عدم نظارت دقیق در فرایند کنترل و بازرسی از عوامل تأثیرگذار در توسعه قاچاق مواد مخدر و روان‌گردان در مرز بازرگان می‌باشد. نتایج حاصله بیانگر وجود بحرانی جدی در منطقه می‌باشد.

آنچه از مرور پژوهش‌های انجام‌شده به دست می‌آید این واقعیت است که مطالعات صورت گرفته بیشتر در راستای موانع اجرای سیاست‌ها و به صورت کلی مسئله را پوشش داده‌اند. در پژوهش حاضر نیز تلاش شده است تا بر اساس ادبیات و سوابق پژوهش و با نظر خبرگان سیاست‌های جایی عرضه محور در مقابله با قاچاق مواد مخدر بررسی و اولویت‌بندی شوند.

مبانی نظری

مفهوم پیشگیری

پیشگیری شامل مجموعه اقدام‌ها و تدابیر غیر قهرآمیز است که باهدف خاص مهار بزهکاری، کاهش احتمال جرم، کاهش وخامت جرم، پیرامون علل جرم اتخاذ می‌شود. بر اساس این تعریف اقدام پیشگیرانه اقدام غیر قهرآمیزی است که بر عوامل جرم‌زا اعمال می‌گردد (نجفی ابرنآبادی، ۱۳۸۹: ۱۳۷). واژه سیاست نیز به معنای تدبیر و تدبیر و چاره‌اندیشی می‌باشد و در جنبه‌های گوناگون مانند «سیاست اقتصادی»، «سیاست فرهنگی» و «سیاست جنایی» ۱ به کاربرده شده است «سیاست جنایی» ترکیبی اضافی است در مقابل ترکیب وصفی که در فرهنگ لغات حقوقی و اجتماعی در غرب، معادل و مترادف «سیاست کیفری» به کاررفته و اصطلاح شد (حسینی و فقیهی، ۱۳۹۳: ۱۲). سیاست جنایی برای اولین بار توسط فوئر باخ^۱ آلمانی در سال ۱۳۸۱ مطرح گردید، از دیدگاه ایشان سیاست جنایی شامل مجموعه شیوه‌های سرکوبی می‌شود که دولت از طریق آن‌ها و با توسل به آن‌ها علیه جرم واکنش نشان می‌دهد (دلماس مارتی^۲، ۱۳۸۱: ۲۳). از دیدگاه ایشان امروزه به‌عنوان رویکردی مضیق و یا به‌اصطلاح سیاست کیفری یاد می‌گردد چراکه تدبیرها و اقدام‌ها، عمدتاً جنبه قهرآمیز دارد و از طرف دیگر کاملاً جنبه رسمی (دولتی) دارد. در مقابل این دیدگاه، رویکردی جدید توسط خانم دلماس مارتی در فرانسه (۱۹۸۳) ارائه شده است که به‌اصطلاح رویکرد موسع نامیده می‌شود. از این دیدگاه، سیاست جنایی شامل مجموعه روش‌هایی می‌شود که هیئت اجتماع با توسل به آن‌ها به سامان‌دهی پاسخ‌ها

1Foer Bakh
2Delmas Marti

در قبال پدیده مجرمانه، می‌پردازد (دلماش مارتی، ۱۳۸۱: ۲۳). مارک آنسل فرانسوی، در سال ۱۹۷۵ میلادی، سیاست جنایی را هم‌زمان «علم مشاهده و مطالعه» و «هنر، فن یا راهبرد (استراتژی) اصولی و نظام‌یافته واکنش ضد جنایی» معرفی کرد (باصری، ۱۳۹۷: ۳۵). امروزه سیاست جنایی به مفهوم موسع آن از طرف صاحب‌نظران به‌عنوان تدابیری واقع‌بینانه و خردگرایانه برای کنترل بزهکاری پیشنهاد می‌گردد، بنابراین یک سیاست جنایی مطلوب برخلاف حقوق جزا تنها متکی بر سیاست کیفری نیست بلکه اصلاح مشکلات اجتماعی، زدودن علل به وجود آورنده بزهکاری، رفع تبعیضات قانونی و بی‌عدالتی و درمان و بازسازی بزهکاران را نیز از وظایف خود می‌داند (باری، ۱۳۹۱: ۱۶). در این راستا در رابطه با قاچاق مواد مخدر راهبردهای اجرایی در اکثر نقاط عمدتاً بر عامل پخش و توزیع مواد و تاندازه‌های محیط متمرکز است و کمتر به جمعیت در معرض خطر توجه می‌کند. به‌طور کلی از مجموع نظریه‌ها و آرایه‌ها که در زمینه پیشگیری از جرم وجود دارد، دسته‌بندی‌ها و تقسیم‌بندی‌های متفاوتی صورت گرفته است. یکی از مهم‌ترین تقسیم‌بندی‌های به‌عمل آمده، دسته‌بندی شیوه‌های پیشگیری از جرم است که توسط برانتینگهام و فاوست به‌عمل آمده است (مالمیر، ۱۳۸۸: ۱۵۰). در این دسته‌بندی سه شکل پیشگیری از جرم تمیز داده شده است:

الف) پیشگیری (نخستین): اساس این نوع پیشگیری، کاهش فرصت‌های جرم بدون ارجاع به مجرم یا مجرمان بالقوه است.

ب) پیشگیری (دومین): در این شکل در واقع پیشگیری از جرم‌زدایی مطرح است تا پیشگیری از جرم. پیشگیری ثانویه به تغییر آن دسته از افرادی مربوط می‌شود که بیشتر در معرض خطر برای شروع به ارتکاب جرم قرار دارند و قبل از این که به ارتکاب آن دست بزنند، اعمال می‌شود. همچنین برای ویت معتقد است که در پیشگیری و برخورد با جرم می‌توان از شرمساری مجرم برای حصول به باز‌پذیری بزهکار استفاده کرد. به نظر او در

سنین ۱۵ تا ۲۵ سالگی، مردان، مجردان، بیکاران و کم‌سوادان مستعدتر برای ارتکاب جرم هستند.

ج) پیشگیری ثالث (سومین): در این سطح به درمان مجرمان شناخته‌شده پرداخته می‌شود. پیشگیری ثالث برای تغییر و صلاح در ارتکاب جرم بر طول مدت زمان، شدت و یا فراوانی ارتکاب جرم متمرکز است (کلدی، ۱۳۸۱: ۶۰).

همچنین تقسیم‌بندی کلی‌تری نیز از روش‌های پیشگیری غیر کیفری جرم وجود دارد که آن را شامل دو نوع پیشگیری اجتماعی یا اصلاحی و پیشگیری وضعی می‌داند. مدل پیشگیری اجتماعی یا اصلاحی از نظر بزهکار مدار بودن، با پیشگیری کیفری هم وضع است، با این تفاوت که در پیشگیری کیفری با پیش‌بینی مجازات‌های سرکوبگرانه سعی در کاهش میزان جرائم می‌شود، درحالی‌که در پیشگیری اجتماعی تلاش می‌شود با اجرای برنامه‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، رفاهی و نظایر آن‌ها، درمان نارسایی‌هایی اجتماعی و بالا بردن ارزش‌های اجتماعی و اخلاقی، شرایط یک منطقه و نیز وضعیت مجرمان بالقوه اعتلا یافته و این روند به کاهش میزان جرم بیانجامد (میرمحمد صادقی، ۱۳۸۲: ۲۱).

این موضوع که عوامل اصلی عرضه مواد مخدر و گردانندگان اصلی این جرائم استحقاق دریافت مجازات طولانی دارند، امری پذیرفته‌شده در تمام نظام‌های کیفری است؛ لکن با توجه کمیت‌گرایی در نظام تعیین کیفر جرائم مواد مخدر، در عمل استفاده از این الگو موجب امتیازدهی ناخواسته این بزهکاران بر سایرین می‌شود. در واقع، در این جرائم اثبات جرم و به تبع آن تعیین کیفر بر اساس میزان مواد است و با توجه به اینکه توزیع‌کنندگان اصلی مواد در اکثر اوقات، در نگهداری یا توزیع مواد دخالتی ندارند، عملاً از مجازات‌های پدید می‌کنند؛ حال آنکه میزان تقصیر آن‌ها در ارتکاب جرم بسیار بیشتر از سایرین است. به باور کالکینز و همکارانش، تعیین میزان مجازات بر حسب میزان مواد نشان‌دهنده این است که کسانی که در رأس زنجیره عرضه هستند مجازات کمتری دریافت کرده، یا حتی مشمول هیچ مجازاتی نشوند (بابایی، ۱۳۹۰: ۱۹). از سوی دیگر، بزهکاران سطح پایین

مواد مخدر به واسطه حضور در انتهای زنجیره توزیع مواد در جامعه بیشتر از توزیع کنندگان اصلی مشمول مداخله‌های کیفری واقع می‌شوند (صفاری، ۱۳۹۴: ۷۹).

پیشگیری عرضه محور

راهکارهای پیشگیری از عرضه کننده، مجموعه فعالیت‌هایی می‌باشد که از منبع تولید تا مصرف کننده را در برمی‌گیرد. عرضه اقداماتی نظیر متوقف ساختن تولید، قاچاق و توزیع مواد است که دارای ماهیتی انتظامی، قضایی است. پیشگیری و درمان بر اساس تعریف سازمان ملل متحد در حوزه اقدامات کاهش تقاضا می‌گنجد (هاشمی، ۱۳۹۳: ۳۱). منظور از مقابله با عرضه اقداماتی نظیر متوقف ساختن ورود، قاچاق و توزیع مواد است که دارای ماهیت انتظامی و اطلاعاتی می‌باشد (مولایی، ۱۳۹۷: ۴۸). اقدامات انتظامی مقابله با عرضه در کشور توسط نیروی انتظامی انجام می‌گیرد. متغیرهای دیدگاه انتظامی عبارت‌اند از: نیروهای متخصص، قیمت مواد مخدر، میزان اجرای قوانین، میزان سایر جرائم، میزان قاچاق پیش سازها، میزان کشف مواد مخدر، بودجه مقابله، انگیزه کنترل، میزان قاچاق مواد مخدر، میزان تولید، تعداد معتادین، نیروهای آموزش دیده پلیس، بودجه نیروهای پلیس، تجهیزات نیروی انتظامی، دوره‌های آموزشی دیدگاه انتظامی مبارزه با مواد مخدر شامل اقدامات انتظامی جهت مقابله با کشت و تولید مواد مخدر، مقابله با ورود، حمل و ترانزیت و مقابله با توزیع می‌باشد

در ارتباط با ارزشیابی سیاست‌های کلی مبارزه با مواد مخدر، در کمیته مستقل مبارزه با مواد مخدر مجمع تشخیص مصلحت نظام، پژوهش‌های گوناگونی انجام شده است. از جمله این پژوهش‌ها، می‌توان به بررسی میزان تحقق سیاست‌های کلی مبارزه با مواد مخدر در برنامه چهارم و پنجم توسعه، بررسی نقش، سهم، اثر و امکانات دستگاه‌های مؤثر در مبارزه با مواد مخدر باهدف استانداردسازی شاخص‌های تلفیقی و ترکیبی نظارت بر سیاست‌های کلی مبارزه با مواد مخدر، ارزیابی اثربخشی سیاست‌های کلی در تدوین پیش‌نویس اصلاحی قانون مبارزه با مواد مخدر در سال ۱۳۸۹ اشاره کرد. همچنین ستاد مبارزه با مواد مخدر نیز به‌صورت دوره‌ای برنامه‌های ستاد را در حوزه‌های اقدامات

مبارزه‌ای، اقدامات پیشگیرانه و اقدامات درمانی ارزیابی و بازنگری کرده است که به صورت سالانه در کتاب سال ستاد مبارزه با مواد مخدر منتشر می‌شد (زالی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۹۶).

روش پژوهش

روش پژوهش به لحاظ هدف، کاربردی؛ از لحاظ ماهیت توصیفی-تحلیلی و از لحاظ داده‌های جمع‌آوری شده و تجزیه و تحلیل از نوع کمی (به واسطه استفاده از پرسشنامه) است. با توجه به ادبیات نظری و سوابق پیشینه و نظرات خبرگان سیاست‌ها و راهبردهایی به منظور موانع قاچاق مواد مخدر در شهرستان سردشت شناسایی شد. روایی صورتی پرسشنامه پس از اخذ نظرات اصلاحی ۷ نفر از متخصصان جغرافیای جرم مورد تأیید قرار گرفت. پایایی ابعاد پرسشنامه تحقیق نیز از طریق ضریب آلفای کرون باخ بررسی و تأیید شد. جامعه آماری پژوهش را گروه خبرگان می‌باشند که شامل اساتید دانشگاه، دانشجویان دکتری و ارشد می‌باشند که با استفاده از روش هدفمند و بعد از اشباع نظری در جمع‌آوری داده‌ها ۲۰ نفر از آن‌ها رشته‌های جغرافیا جرم، جامعه‌شناسی، حقوق که تاکنون در این زمینه مطالعات و یا مقالات علمی - پژوهشی انجام داده‌اند انتخاب گردیدند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS و برای وزن دهی به سیاست‌ها از روش سوارا استفاده شده است. روش سوارا (SWARA) یا تحلیل نسبت ارزیابی وزن دهی تدریجی یکی از روش‌های تصمیم‌گیری چند شاخصه است که هدف آن محاسبه وزن معیارها و زیرمعیارها است. عملکرد این روش همانند روش‌های بهترین بدترین (BWM)، آنتروپی شانون و لینمپ (linmap) می‌باشد که معیارها را وزن دهی می‌کنند. این واژه از حروف اول جمله Step wise Weight Assessment Ratio Analysis به معنی تحلیل نسبت ارزیابی وزن دهی تدریجی می‌باشد. در این روش معیارها بر اساس ارزش رتبه‌بندی می‌شوند. در این روش به مهم‌ترین معیار رتبه یک و به کم‌اهمیت‌ترین معیار رتبه آخر داده می‌شود. در این روش کارشناسان (پاسخ‌دهندگان) نقش مهمی در تعیین وزن معیارها دارند. مشخصه اصلی این روش، امکان برآورد کارشناسان و صاحب‌نظران در رابطه با نسبت

اهمیت معیارها در فرآیند تعیین وزن آنها می‌باشد. این روش جهت گردآوری و هماهنگی اطلاعات به دست آمده از کارشناسان و صاحب نظران مفید می‌باشد.

مراحل انجام وزن دهی با استفاده از روش سوارا مطابق گام‌های زیر است (Kersulienė & Turskis, 2011)

گام‌های اصلی برای وزن دهی بر اساس روش سوارا به شرح زیر است:

- گام اول: مرتب کردن شاخص‌ها

ابتدا شاخص‌های مدنظر تصمیم گیرندگان به عنوان شاخص‌های نهایی و بر اساس درجه اهمیت، انتخاب و مرتب می‌شوند. بر این اساس، مهم‌ترین شاخص‌ها در رده‌های بالاتر و شاخص‌های کم‌اهمیت‌تر در رده‌های پایین‌تر قرار می‌گیرند.

- گام دوم: تعیین اهمیت نسبی هر شاخص (S_j)

در این مرحله باید اهمیت نسبی هر یک از شاخص‌ها نسبت به شاخص مهم‌تر قبلی مشخص شود که در فرایند روش سوارا این مقدار با S_j نشان داده می‌شود.

- گام سوم: محاسبه ضریب K_j

ضریب K_j که تابعی از مقدار اهمیت نسبی هر شاخص است با استفاده از رابطه ۱ محاسبه می‌شود.

$$\text{رابطه ۱) } K_j = S_j + 1$$

- گام چهارم: محاسبه وزن اولیه هر شاخص

وزن اولیه شاخص‌ها از طریق رابطه ۲ محاسبه می‌شود. در این زمینه باید توجه داشت که وزن شاخص نخست که مهم‌ترین شاخص است برابر یک در نظر گرفته می‌شود.

رابطه ۲)

$$\frac{W_j}{K_j} = \frac{W_{j-1}}{K_{j-1}}$$

- گام پنجم: محاسبه وزن نرمال نهایی

در آخرین گام از روش سوارا وزن نهایی شاخص‌ها که وزن نرمال شده نیز محسوب می‌شود از طریق رابطه ۳ محاسبه می‌شود.

رابطه ۳)

$$q_j = \frac{W_j}{\sum w_j}$$

سیاست‌های کلی مبارزه با قاچاق مواد مخدر از طریق مطالعه ادبیات نظری و سوابق پژوهشی احصاء شدند. و در اختیار خبرگان قرار گرفتند تا مورد جرح و تعدیل قرار گیرند. نهایتاً با بهره‌گیری از نظرهای خبرگان با توجه به شرایط و محیط محدوده مورد مطالعه بومی‌سازی گردیده‌اند. این سیاست‌ها و راهبردهای آن‌ها در ادامه در جدول ۱ آورده شده‌اند.

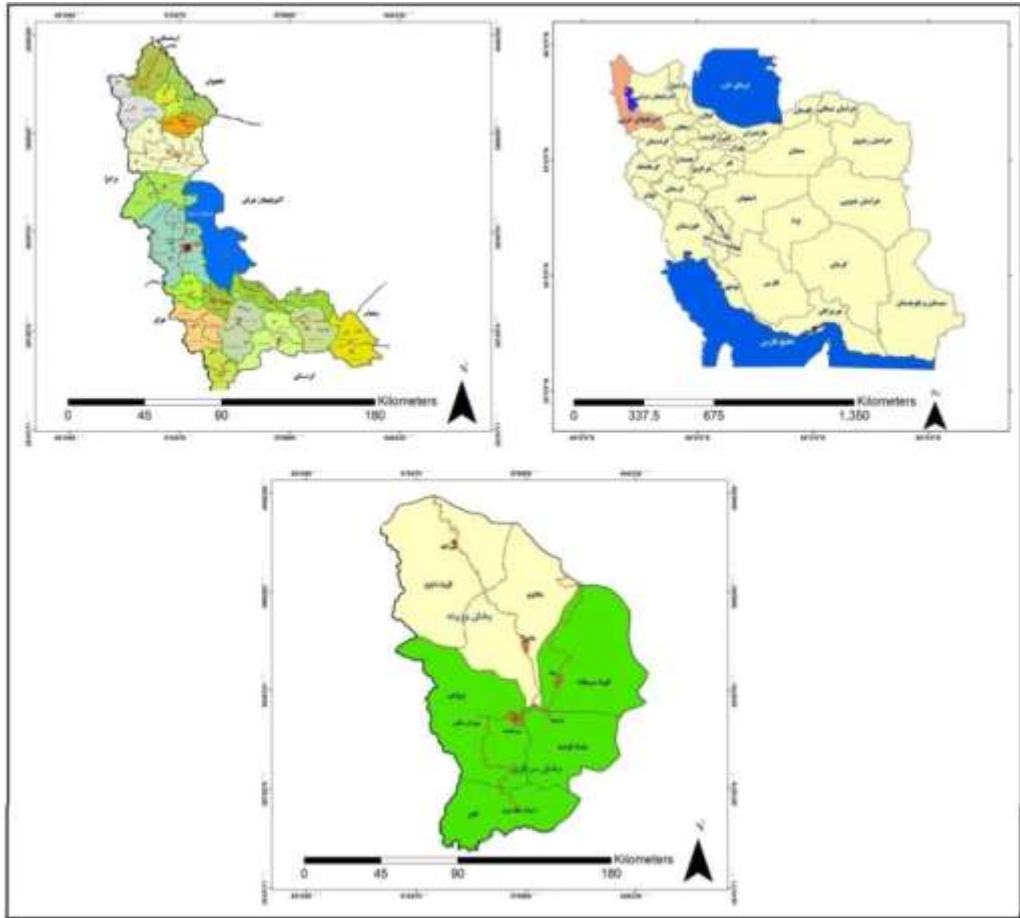
جدول شماره ۱. سیاست‌های کلی مبارزه با قاچاق مواد مخدر

سیاست‌ها	راهبردها
	اعمال سیاست‌های پیشگیرانه از طریق تقویت نهاد خانواده
تدابیر اجتماعی مقابله با عرضه مواد مخدر	اعمال سیاست‌های پیشگیرانه از طریق آموزش و پرورش اتخاذ راهکارهای پیشگیرانه با بهره‌گیری از سایر نهادهای دولتی و غیردولتی با تأکید بر تقویت باورهای دینی مردم و اقدامات فرهنگی، هنری، ورزشی، آموزشی، تبلیغاتی در محیط خانواده، کار، آموزش و تربیت و مراکز فرهنگی و عمومی
	نظارت بر اماکن عمومی و کنترل ورودی و خروجی‌ها در پارک‌ها، تقاطع خیابان‌ها، رستوران‌ها و ...
	مراقبت و کنترل بیشتر از مرز
اقدام از طریق قانون نیروی انتظامی	همکاری با سازمان‌های ذی‌ربط جهت کاهش جرائم مربوط به قاچاق مواد مخدر سازمان‌دهی، تجهیز و آموزش یگان‌های انتظامی و آماده کردن آن‌ها جهت اجرای مأموریت‌های محوله در خصوص مقابله با قاچاق مواد مخدر
	مبارزه فراگیر و قاطع علیه کلیه فعالیت‌ها و اقدامات غیرقانونی مرتبط با مواد مخدر و پیش سازهای آن‌ها از قبیل کشت، تولید، ورود، نگهداری و عرضه مواد توسط نیروی انتظامی
	تقویت، توسعه، تجهیز و استفاده فراگیر از امکانات اطلاعاتی، نظامی، انتظامی و قضایی برای شناسایی و تعقیب و انهدام شبکه‌ها و مقابله با عوامل اصلی داخلی و بین‌المللی مرتبط با مواد مخدر

اقدامات پیشگیری	تقویت آماج‌ها و کنترل دسترسی به توزیع کنندگان مواد مخدر
وضعی در راستای	کنترل وسایل تسهیل کننده جرم
افزایش دشواری	غربال ورودی‌ها و خروجی‌ها در مناطق مرزی
ارتکاب قاچاق مواد مخدر	
	توسعه محافظت
اقدامات پیشگیری	تقویت نظارت رسمی
وضعی قاچاق مواد	پیشگیری انتظامی و بررسی برخی از ماده‌های قانون مواد مخدر
مخدر از طریق	استفاده از تکنولوژی در کشف و مبارزه با قاچاق مواد مخدر
افزایش خطر ارتکاب	کمک با نظارت‌های طبیعی
	پیشگیری از قاچاق مواد مخدر به وسیله طراحی محیطی

محدوده مورد مطالعه

شهرستان سردشت کوهستانی، ناهموار و پوشیده از جنگل یکی از شهرهای کردنشین استان آذربایجان غربی با وسعت بالغ بر ۱۴۱۱ کیلومتر مربع در جنوب غرب استان واقع شده است. این شهرستان ۳/۷ مساحت استان را در بر گرفته است. شهرستان سردشت دارای موقعیت ۴۵ درجه و ۳۲ دقیقه طول شرقی از نصف‌النهار گرینویچ و ۳۶ درجه و ۹ دقیقه و ۱۵ ثانیه شمالی از عرض جغرافیای می باشد. ارتفاع شهرستان از سطح دریا ۱۷۸۹ متر است که از شمال غرب به شهرستان پیرانشهر، از جنوب به استان کردستان و عراق، از غرب به کشور عراق، از شمال شرق به شهرستان مهاباد و از شرق به شهرستان بوکان منتهی می شود و ۹۶ کیلومتر با کشور عراق مرز مشترک دارد. بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۵ این شهرستان دارای ۱۱۸/۸۴۹ نفر جمعیت می باشد. از این تعداد ۵۷/۳۵٪ در شهر و حدود ۴۲/۴۶٪ آن در مناطق روستایی زندگی می کنند. این شهرستان از دو بخش مرکزی و وزینه تشکیل شده است. بخش مرکزی شامل ۴ دهستان (گورک، باسک کولسه، بریاجی و آلان) و بخش وزینه شامل دو دهستان (گورک نعلین و ملکاری) است. (احمدی و توکل، ۱۳۹۵: ۱۵۸).

شکل شماره ۱. موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه در کشور و استان

بحث و یافته‌ها

بعد از احصاء سیاست‌های کلی مبارزه با قاچاق مواد مخدر که از طریق ادبیات نظری و سوابق مطالعات صورت گرفته به دست آمده‌اند، با بهره‌گیری از نظرت خبرگان به وزن دهی آن‌ها از نظر میزان اهمیت به منظور اولویت‌بندی آن‌ها با استفاده از روش سوارا اقدام گردید.

برای استفاده از روش سوارا، در گام اول نسبت به شناسایی سیاست‌ها و راهبردها اقدام شد. (در پژوهش حاضر ۴ سیاست اصلی و ۱۸ راهبرد شناسایی شدند) سپس این داده‌ها نهایی

در اختیار خبرگان قرار داده شد تا بر اساس اهمیتشان نسبت به مرتب‌سازی آن‌ها اقدام شود در گام سوم اهمیت نسبی هر سیاست ارائه شده نسبت به سیاست بالاتر از خود تعیین شد و در نهایت با استفاده از میزان اهمیتی که خبرگان برای هر کدام در نظر گرفتند وزن نهایی و میزان اهمیت هریک از سیاست‌ها به دست آمد.

بدین ترتیب و بر اساس مراحل گفته شده به تحلیل نتایج این روش پرداخته می‌شود. مراحل گام به گام وزن دهی به سیاست‌ها و راهبردهای پژوهش به شرح جدول زیر است.

جدول شماره ۲. محاسبه وزن نهایی سیاست‌های کلی مبارزه با قاچاق مواد مخدر

وزن نهایی $q_j = \frac{W_{j-1}}{\sum W_j}$	وزن اولیه $W_j = \frac{X_{j-1}}{K_j}$	ضریب $K_j = S_j + 1$	اهمیت نسبی SJ	کد معیار	معیارهای ارزیابی
۲/۳۷۰۵	۱	۱	۰	A	تدابیر اجتماعی مقابله با عرضه مواد مخدر
۱/۶۵۷۶۹	۰/۶۹۹۳۰	۱/۴۳	۰/۴۳	B	اقدامات پیشگیری وضعی در راستای افزایش دشواری ارتکاب قاچاق مواد مخدر
۱/۲۰۹۹۹	۰/۵۱۰۴۳۸	۱/۳۷	۰/۳۷	C	اقدامات پیشگیری وضعی قاچاق مواد مخدر از طریق افزایش خطر ارتکاب
۰/۹۹۹۹۴	۰/۴۲۱۸۴۹	۱/۲۱	۰/۲۱	D	اقدام از طریق قانون نیروی انتظامی

ستون اول در جدول یاد شده نشان‌دهنده لیست سیاست‌های کلی پژوهش به ترتیب اولویت (بر اساس نظر خبرگان) می‌باشد. با طی فرآیند روش سوارا در ستون‌های بعدی در نهایت وزن نهایی شاخص‌ها به دست آمده است. همان‌طور که مشخص است سیاست کلی تدابیر اجتماعی مقابله با عرضه مواد مخدر با وزن ۲/۳۷۰۵ در رتبه اول و سیاست اقدامات پیشگیری وضعی در راستای افزایش دشواری ارتکاب قاچاق مواد مخدر با وزن ۱/۶۵۷۶۹ در رتبه دوم و سیاست کلی اقدامات پیشگیری وضعی قاچاق مواد مخدر از طریق افزایش خطر ارتکاب با وزن ۱/۲۰۹۹۹ در رتبه سوم و در نهایت سیاست کلی اقدام از طریق قانون نیروی انتظامی با وزن ۰/۹۹۹۹۴ در رتبه آخر از نظر میزان اهمیت و اولویت‌بندی

قرار گرفته‌اند. با توجه به این که برای تحقق هر سیاست چندین راهبرد نیز ارائه داده شده است. برای تعیین وزن نهایی بایستی فرآیند وزن دهی این زیر راهبردها نیز جداگانه طی شود. جدول ۳ چگونگی اولویت‌بندی راهبردها برای هر کدام از سیاست‌ها، اهمیت نسبی آن‌ها و درنهایت وزن آن‌ها را نشان می‌دهد.

جدول ۳. محاسبه وزن نهایی راهبردهای مبارزه با قاچاق مواد مخدر

سیاست‌ها	وزن	کد	راهبردها	اهمیت نسبی SJ	ضرب K _J =S _J +1	وزن اولیه W _J =X _{J-1} K _J	وزن نهایی q _J = $\frac{W_J}{\sum W_J}$
تدابیر اجتماعی مقاله با عرضه مواد مخدر	۲/۳۷۰۵	A1	اعمال سیاست‌های پیشگیرانه از طریق تقویت نهاد خانواده	۰	۱	۱	۰/۵۰۰۹۳۵
		A2	اعمال سیاست‌های پیشگیرانه از طریق آموزش و پرورش	۰/۸۱	۱/۸۱	۰/۵۵۲۴۸۶	۰/۵۵۲۴۸۶
		A3	اتخاذ راهکارهای پیشگیرانه با بهره‌گیری از سایر نهادهای دولتی و غیردولتی با تأکید بر تقویت باورهای دینی مردم و اقدامات فرهنگی، هنری، ورزشی، آموزشی، تبلیغاتی در محیط خانواده، کار، آموزش و تربیت و مراکز فرهنگی و عمومی	۰/۸۹	۱/۸۹	۰/۲۹۲۳۲۱	۰/۵۸۴۶۶۱
اقدامات پیشگیری وضعی قاچاق مواد مخدر از طریق افزایش خطر ارتکاب	۱/۶۵۷۶۹	B1	تقویت آماج‌ها و کنترل دسترسی به توزیع کنندگان مواد مخدر	۰	۱	۱	۰/۴۸۶۳۵۵
		B2	کنترل وسایل تسهیل کننده جرم	۰/۹۲	۱/۹۲	۰/۵۲۰۸۳۳	۰/۵۲۰۸۳۳
		B3	غربال ورودی‌ها و خروجی‌ها در مناطق مرزی	۰/۹۷	۱/۹۷	۰/۲۶۴۳۸۲	۰/۴۷۸۵۳۲
اقدامات پیشگیری وضعی قاچاق مواد مخدر از طریق افزایش خطر ارتکاب	۱/۲۰۹۹۹	C1	توسعه محافظت	۰	۱	۱	۰/۵۰۵۹۳۰
		C2	تقویت نظارت رسمی	۱	۲	۰/۵۰۰۰۰۰	۰/۲۵۲۹۶۵
		C3	پیشگیری انتظامی و بررسی برخی از ماده‌های قانون مواد مخدر	۰/۹۵	۱/۹۵	۰/۲۵۶۴۱۰	۰/۱۲۹۷۲۶
		C3	استفاده از تکنولوژی در کشف و	۰/۷۵	۱/۷۵	۰/۱۴۶۵۲۰	۰/۰۷۴۱۲۹

مبارزه با قاچاق مواد مخدر					
۰/۰۷۳۲۵۱	۰/۰۷۳۶۲۸	۱/۹۹	۰/۹۹	C4	کمک با نظارت‌های طبیعی
۰/۰۲۹۲۶۳	۰/۰۶۳۶۲۸	۱/۹۳	۰/۹۳	C5	پیشگیری از قاچاق مواد مخدر به وسیله طراحی محیطی
۰/۴۸۴۰۱۸	۰/۱	۱	۰	D1	نظارت بر اماکن عمومی و کنترل ورودی و خروجی‌ها در پارک‌ها، تقاطع خیابان‌ها، رستوران‌ها و ...
۰/۵۲۶۳۱۶	۰/۵۲۶۳۱۶	۱/۹	۰/۹۰	D2	مراقبت و کنترل بیشتر از مرز
۰/۵۰۵۲۶۳	۰/۲۶۳۱۵۸	۲	۱	D3	همکاری با سازمان‌های ذی ربط جهت کاهش جرائم مربوط به قاچاق مواد مخدر
۰/۵۰۰۱۵۸	۰/۱۳۲۲۴۰	۱/۹۹	۰/۹۹	D4	سازمان‌دهی، تجهیز و آموزش یگان‌های انتظامی و آماده کردن آن‌ها جهت اجرای مأموریت‌های محوله در خصوص مقابله با قاچاق مواد مخدر
۰/۵۱۵۶۵۵	۰/۰۶۸۱۶۵	۱/۹۴	۰/۹۴	D5	مبارزه فراگیر و قاطع علیه کلیه فعالیت‌ها و اقدامات غیرقانونی مرتبط با مواد مخدر و پیش‌سازهای آن‌ها از قبیل کشت، تولید، ورود، صدور، نگهداری و عرضه مواد توسط نیروی انتظامی
۰/۴۷۲۰۰۱	۰/۰۳۶۰۶۶	۱/۸۹	۰/۸۹	D6	تقویت، توسعه، تجهیز و استفاده فراگیر از امکانات اطلاعاتی، نظامی، انتظامی و قضایی برای شناسایی و تعقیب و انهدام شبکه‌ها و مقابله با عوامل اصلی داخلی و بین‌المللی مرتبط با مواد مخدر

۰/۹۹۹۹۴

اقدام از طریق قانون نیروی انتظامی

همان‌طور که در جدول بالا ملاحظه می‌شود بر اساس نظر خبرگان، در سیاست تدابیر اجتماعی مقابله با عرضه مواد مخدر راهبرد اعمال سیاست‌های پیشگیرانه از طریق تقویت

نهاد خانواده، اعمال سیاست‌های پیشگیرانه از طریق آموزش و پرورش و اتخاذ راهکارهای پیشگیرانه با بهره‌گیری از سایر نهادهای دولتی و غیردولتی با تأکید بر تقویت باورهای دینی مردم و اقدامات فرهنگی، هنری، ورزشی، آموزشی، تبلیغاتی در محیط خانواده، کار، آموزش و تربیت و مراکز فرهنگی و عمومی به ترتیب بیشترین امتیاز را کسب کرده‌اند. در سیاست اقدامات پیشگیری وضعی قاچاق مواد مخدر از طریق افزایش خطر ارتکاب نیز راهبردهای تقویت آماج‌ها و کنترل دسترسی به توزیع کنندگان مواد مخدر، کنترل وسایل تسهیل‌کننده جرم، غربال ورودی‌ها و خروجی‌ها در مناطق مرزی به ترتیب اهمیت بیشتری دارند.

در سیاست اقدامات پیشگیری وضعی قاچاق مواد مخدر از طریق افزایش خطر ارتکاب نیز به ترتیب راهبردهای توسعه محافظت، تقویت نظارت رسمی، پیشگیری انتظامی و بررسی برخی از ماده‌های قانون مواد مخدر، استفاده از تکنولوژی در کشف و مبارزه با قاچاق مواد مخدر، کمک با نظارت‌های طبیعی، پیشگیری از قاچاق مواد مخدر به وسیله طراحی محیطی به ترتیب در اولویت اقدام و اجرا قرار دارند.

در سیاست اقدام از طریق قانون نیروی انتظامی نیز راهبردهای نظارت بر اماکن عمومی و کنترل ورودی و خروجی‌ها در پارک‌ها، تقاطع خیابان‌ها، رستوران‌ها و ...، مراقبت و کنترل بیشتر از مرز، همکاری با سازمان‌های ذی‌ربط جهت کاهش جرائم مربوط به قاچاق مواد مخدر، سازمان‌دهی، تجهیز و آموزش یگان‌های انتظامی و آماده کردن آن‌ها جهت اجرای مأموریت‌های محوله در خصوص مقابله با قاچاق مواد مخدر، مبارزه فراگیر و قاطع علیه کلیه فعالیت‌ها و اقدامات غیرقانونی مرتبط با مواد مخدر و پیش‌سازهای آن‌ها از قبیل کشت، تولید، ورود، صدور، نگهداری و عرضه مواد توسط نیروی انتظامی، تقویت، توسعه، تجهیز و استفاده فراگیر از امکانات اطلاعاتی، نظامی، انتظامی و قضایی برای شناسایی و تعقیب و انهدام شبکه‌ها و مقابله با عوامل اصلی داخلی و بین‌المللی مرتبط با مواد مخدر به ترتیب بیشترین اهمیت را به خود اختصاص داده‌اند.

نتیجه گیری

با بررسی پیشگیری از عرضه مواد مخدر در سیاست جنایی ایران به این مهم رسیده‌ایم که سیاست کیفری قانون‌گذار در قانون مبارزه با مواد مخدر همواره مبتنی بر سرکوب، شدت مجازات و عدم تناسب آن‌هاست به نحوی که در تعیین مجازات به میزان قبح اجتماعی عمل، شخصیت مرتکب، کرامت انسانی، نوع جرم و موازین حقوق بشری که از معیارهای تعیین مجازات متناسب می‌باشد توجه کافی نگردیده است و باید گفت سیاست کیفری مبتنی بر استفاده بیشتر از مجازات اعدام و حبس‌های طویل‌المدت علاوه بر نداشتن اثر بازدارندگی مطلوب، ناعادلانه و برخلاف کرامت انسانی است چراکه عدم تمایل قضات به صدور چنین احکام و حتی در مواردی غیرقانونی و همچنین نقض یا عدم اجرای اکثریت آن‌ها به جهات مختلف، دلیل روشنی است بر این مدعی که مجازات شدید و سرکوب‌کننده مورد استقبال سیاست جنایی قضایی نبوده و نیست، لذا سیاست کیفری مقنن مبتنی بر سرکوب و شدت مجازات به لحاظ خروج از اعتدال و تناسب در عمل خنثی گردیده یا موفقیت‌های مورد انتظار را به دنبال نداشته است. همچنین عدم تمایل قضات به صدور احکام سنگین بالأخص اعدام، توسل بی‌حد و حصر به نهادهای عفو خصوصی و تخفیف مجازات و موارد عدیده نقض احکام اعدام توسط رئیس دیوان عالی کشور یا دادستان کل کشور و در نتیجه عدم اجرای خیلی از احکام اعدام از عواملی است که اصل حتمیت یا قطعیت مجازات را به شدت متزلزل نموده است.

در سیاست جنایی حاکم بر جرائم مواد مخدر بالأخص در بخش سیاست کیفری، پاسخ‌های رسمی و دولتی نقش اساسی و محوری ایفا می‌کند و در بخش سیاست غیر کیفری بالأخص نظام پیشگیری و درمان با توجه به وجود مقررات متعدد، پاسخ‌های جامعه و مردم‌نهاد کم‌وبیش محسوس است و قابل ذکر است که به لحاظ فراملی بودن و سازمان‌یافته بودن قاچاق مواد مخدر و تحت تأثیر کنوانسیون‌های بین‌المللی جهانی و منطقه‌ای بالأخص کنوانسیون مبارزه با مواد مخدر ۱۹۸۸ سازمان ملل متحد و همچنین بر مبنای سیاست‌های کلی مبارزه با مواد مخدر مصوب ۱۳۸۵، از محاسن و گام‌های مثبت

اصلاحیه قانون مبارزه با مواد مخدر در سال ۸۹ این است که به همکاری و مشارکت‌های دولت با سایر کشورها جهت تعقیب و رصد مجرمین مواد مخدر و محموله‌های آن‌ها و همچنین مشارکت سازمان‌های غیردولتی و مردم‌نهاد در امر درمان و ترک اعتیاد با کنترل و نظارت دولت تصریح گردیده است. و بالاخره باید اذعان کرد به‌رغم وجود مقررات متعدد و صرف هزینه‌های سنگین در زمینه درمان و پیشگیری از اعتیاد و جرائم مواد مخدر، نظام پیشگیری غیر کیفری در کشور همچنان ضعیف بوده و به دلایل عدیده موفقیت‌های مطلوب و مورد انتظار در این خصوص حاصل نگردیده است از جمله: فقدان وجود ساختار مناسب پیشگیری در سطح دستگاه‌های ذی‌ربط، تعدد ترجمان‌های مسئول و ضعف هماهنگی آن‌ها، ضعف نظام رصد وضعیت مصرف مواد مخدر و عوامل آن، عدم حمایت و یا وجود موانع مختلف در برابر تأسیس و فعالیت و مشارکت سازمان‌های غیردولتی و مردم‌نهاد در امر پیشگیری و درمان، ضعف کنترل و ارزیابی فعالیت‌ها و اقدامات معموله در خصوص پیشگیری، وجود ضعف و نارسایی در تخصیص بودجه و اعتبارات پیشگیری به ارگان‌های ذی‌ربط و ناهماهنگی سازمان‌های دولتی و غیردولتی فعال و تأثیرگذار در حوزه پیشگیری. از سوی دیگر، با نگاهی به قانون مبارزه با جرائم مواد مخدر و روان‌گردان، معلوم می‌شود که این قانون، بیش از توجه به اقدامات پیشگیرانه، به اقدامات سرکوب‌گرایانه توجه داشته است. بدین ترتیب، به نظر می‌رسد که در اصلاحات بعدی این قانون باید به اقدامات پیشگیرانه، توجه بیشتری مبذول شود.

در این پژوهش که به بررسی اولویت‌بندی سیاست‌های جنایی عرضه محور در مقابل قاچاق مواد مخدر در شهرهای مرزی سردشت انجام گردیده است نیز مشخص گردید که اتکا صرف به قوه قهریه و قضایی نمی‌تواند موجب ریشه‌کنی و حل مسئله شود و یکی از سیاست‌های که در اولویت اول برنامه‌ها بایستی مدنظر مسئولین قرار گیرد. تدابیر اجتماعی مقابله با عرضه مواد مخدر است در این راستا اعمال سیاست‌های پیشگیرانه از طریق تقویت نهادهای خانواده به‌عنوان کانون اصلی پرورش و رشد شخصیتی افراد بیشترین اهمیت را به خود اختصاص داده است این امر نشان از عدم موفقیت سیاست‌های قوه قهریه را

می‌رساند. یکی دیگر از مواردی که بیشترین اهمیت را دارد آموزش و پرورش می‌باشد. این نهاد به‌عنوان خانواده دم افراد محسوب می‌شود لذا اقدامات پیشگیرانه از این طریق به‌مثابه اقدامات خانواده می‌باشد. تقویت باورهای دینی، اقدامات فرهنگی، هنری، ورزشی، تبلیغاتی و مراکز فرهنگی و سایر فعالیت‌های اجتماعی نیز می‌توانند در دست‌یابی به هدف این پژوهش یاری‌دهنده باشند. بنابراین بحث آسیب‌های اجتماعی و تلاش برای حل این مسائل از طریق غیرنظامی می‌تواند کارسازتر باشد.

اقدامات پیشگیری وضعی قاچاق مواد مخدر از طریق افزایش خطر ارتکاب، اقدامات پیشگیری وضعی قاچاق مواد مخدر از طریق افزایش خطر ارتکاب و اقدامات از طریق قانون نیروی انتظامی نیز از دیگر سیاست‌های هستند که می‌توان از طریق آن‌ها به مقابله با قاچاق مواد مخدر اقدام کرد. بنابراین در کنار برنامه‌های ارتقاء نظام اجتماعی بایستی هم‌زمان برنامه‌های برای کمک از نیروی انتظامی و توسل به قوانین در راستای اجرای آن‌ها اقدام شود چراکه هراندازه که ریسک عرضه مواد مخدر افزایش یابد میزان عرضه کاهش می‌یابد. هرچه شدت اقدامات انتظامی افزایش یابد، سهولت دسترسی به مواد مخدر کاهش می‌یابد و در نتیجه قیمت مواد مخدر افزایش می‌یابد و این افزایش قیمت بر روی سود عرضه‌کنندگان تأثیر مستقیم دارد تا به سمت قاچاق مواد مخدر ترغیب پیدا کنند. هراندازه سهولت دسترسی به مواد مخدر افزایش یابد، تعداد معتادین مواد مخدر افزایش می‌یابد. شهرستان سردشت نیز با توجه به موقعیت استراتژیکی و مرزی بودن در راستای قاچاق مواد مخدر در وضعیت نامناسبی قرار دارد. بنابراین تکیه بر این سیاست‌ها و فراهم کردن بستر برای اجرای آن‌ها و استفاده بهینه و مطلوب‌تر از این موقعیت جغرافیایی به‌عنوان یکی از فرصت‌ها و پتانسیل‌های منطقه می‌تواند شرایط محدوده را مناسب‌تر کند. این امر می‌تواند هم باعث درآمد پایدار و اشتغال بهینه و هم ارتقاء امنیت و رونق اقتصادی شهرستان را به ارمغان آورد. در مجموع نتایج به‌دست آمده برای این پژوهش با نتایج پژوهش رحیمی پور و همکاران (۱۳۹۵) و مرا (۱۳۹۹) و قربانی و همکاران (۱۳۹۸) همسو می‌باشد.

تشکر و قدردانی

بنا به اظهار نویسنده مسئول، این مقاله که مستخرج از رساله دکتری است، حامی مالی نداشته است.

منابع

- ۱) اصانلو، علی؛ حمزه پور، رزگار؛ بیات، ناصر (۱۳۹۸) تحلیل فضایی جرائم قاچاق مواد مخدر در استان آذربایجان غربی، فصلنامه پژوهش‌های اطلاعاتی و جنایی، سال ۱۴، شماره ۱، صص. ۱۹۴-۱۷۱.
- ۲) بابایی، محمدعلی (۱۳۹۰) جرم‌شناسی بالینی، چاپ دوم، تهران: نشر میزان.
- ۳) باری، مجتبی (۱۳۹۱) سیاست جنایی ایران راجع به مواد مخدر، پایان‌نامه کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، به راهنمایی محمد حسینی، دانشکده حقوق سیاسی دانشکده تهران.
- ۴) باصری، علی‌اکبر (۱۳۹۷) سیاست جنایی (داخلی و بین‌المللی) مواد مخدر، چاپ اول، تهران: نشر خرسندی.
- ۵) جلیلود، داود (۱۳۹۲) الزامات پدافند غیرعامل ناجا در استقرار رده‌های پلیس پیشگیری، پروژه تحقیقاتی، دفتر تحقیقات کاربردی انتظامی استان آذربایجان غربی.
- ۶) حسینی، شیوا و فقیهی، علی (۱۳۹۳) شناخت بررسی عوامل اعتیاد جوانان و نوجوانان به مواد مخدر، ماهنامه طبیب مردم، دوره ۶، شماره ۱، صص. ۵۵-۳۵.
- ۷) رحیمی پور، ایمان؛ حبیب‌زاده، محمدجعفر؛ محقق داماد، سیدمصطفی؛ فرجی‌ها، محمد؛ امید، جلیل (۱۳۹۵) سیاست کاهش آسیب در قبال مصرف مواد مخدر مطالعه تطبیقی در نظام عدالت کیفری ایران، پرتغال و کانادا، پژوهش‌های حقوق تطبیقی، دوره ۲۰، شماره ۳، صص. ۱۰۹-۸۴.
- ۸) زالی، سلمان؛ عطاردی، محمدرضا؛ دانایی‌فرد، حسن (۱۳۹۷) واکاوای الگوی موانع اجرای سیاست‌های کلی مبارزه با مواد مخدر در ایران، فصلنامه راهبرد، سال ۲۷، شماره ۸۸، صص. ۲۱۵-۱۸۵.

- ۹) دلماس مارتی، می‌ری (۱۳۸۱) نظام‌های بزرگ سیاست جنایی، ترجمه دکتر علی حسینی نجفی ابرندآبادی، چاپ اول، تهران: نشر میزان.
- ۱۰) صفاری، علی (۱۳۹۴) کیفر شناسی و توجیه کیفر، از کتاب علوم جنایی، گزیده مقالات آموزشی برای ارتقاء دانش دست‌اندرکاران مبارزه با مواد مخدر در ایران، کمیته معاضدت قضایی ستاد مبارزه با مواد مخدر، جلد دوم، تهران: نشر سلسبیل.
- ۱۱) قربانی، ابراهیم (۱۳۹۴) سهم فضای سایبر در گرایش به مصرف مواد مخدر دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی ارومیه، نخستین همایش ملی پنجره مهر، فرماندهی انتظامی شرق تهران، معاونت اجتماعی.
- ۱۲) قربانی، ابراهیم؛ اکبری، کریم؛ ابراهیمی، علی؛ دلپسند، جواد (۱۳۹۵) بررسی عوامل مؤثر بر توسعه قاچاق مواد مخدر و روان‌گردان در شهرستان مرزی بازرگان، علوم و فنون مرزی، سال ۷، شماره ۲، صص. ۴۵-۶۶.
- ۱۳) قربانی، ابراهیم؛ پورمنافی، ابوالفضل؛ موسوی، میرسعید (۱۳۹۸) بررسی و تحلیل مؤثرترین موانع موجود در امر مبارزه با قاچاق مواد مخدر و روان‌گردان (مورد مطالعه: مرز تهرچین شهرستان پیرانشهر)، علوم و فنون مرزی، سال ۹، شماره ۲، صص. ۱۳۶-۱۱۳.
- ۱۴) قربانی، ابراهیم؛ قلی زادگان، فرزین؛ پناهی، حمید (۱۳۹۸) شناسایی و تحلیل فضایی کانون‌های جرم خیز مرتبط با جرائم مواد مخدر در شهر مرزی ارومیه، فصلنامه علوم و فنون مرزی، دوره ۸، شماره ۱، صص. ۴۷-۷۵.
- ۱۵) کلاتری، محسن و قصری، محمد (۱۳۹۲) بررسی جغرافیایی جرائم در بخش مرکزی شهرها مورد مطالعه: بزه قاچاق و سوی مصرف مواد مخدر در بخش مرکزی شهر تهران، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال ۲۸، شماره ۲، صص. ۳۲-۱۳.
- ۱۶) کلدی، علیرضا (۱۳۸۱) انحراف، جرم و پیشگیری، فصلنامه رفاه اجتماعی، دوره ۱، شماره ۳، صص. ۷۲-۵۱.
- ۱۷) مالیر، مهدی (۱۳۸۸) مروری بر نظریه‌های جرم‌شناختی و جامعه‌شناختی پیشگیری از جرم بر اساس تقسیم‌بندی ون و یک و دوارد، فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم، سال ۴، شماره ۱۱، صص. ۱۷۰-۱۴۹.

- ۱۸) مهرا، نسرين (۱۳۹۹) پيشگيري وضعي از قاچاق مواد مخدر در گستره جغرافياي انساني، نگرش‌هاي نو در جغرافياي انساني، سال ۱۲، شماره ۲، صص. ۳۴۲-۳۲۱.
- ۱۹) مولايي، علي (۱۳۹۷) بررسي و مطالعه شيوه‌هاي قاچاق مواد مخدر تهران، دفتر تحقيقات کاربردي پليس مبارزه با مواد مخدر ناجا.
- ۲۰) ميرمحمد صادقي، حسين (۱۳۸۲) پيشگيري از وقوع جرم، فصلنامه مطالعات امنيت اجتماعي، دوره ۱، پيش شماره ۲، صص. ۱۰-۱.
- ۲۱) نجفي ابرندآبادي، علي حسين (۱۳۸۹). درآمدي بر جنبه‌هاي مختلف سياست جنائي در قبال مواد مخدر، (همایش بین‌المللی علمی-کاربردی جنبه‌های مختلف سیاست جنایی در قبال مواد مخدر - تهران) مجموعه مقالات (سخنرانی‌های داخلی)، جلد اول، نشر روزنامه رسمي کشور.
- ۲۲) هاشمي، علي (۱۳۹۳) نگاه نو در مبارزه با مواد مخدر، دبيرخانه ستاد مبارزه با مواد مخدر رياست جمهوري.